

Мр Велибор Цомић

Српска православна црква

УДК: 271.222 (497.11) – 726: 929 “18/19”

Примљено: 6. јануар 2010.

Стручни чланак

НАЧИН ИЗБОРА СРПСКИХ МИТРОПОЛИТА И ПАТРИЈАРАХА У XIX И XX ВЕКУ

Кроз историју Српске Цркве примењивано је више начина избора црквеног поглавара. Модели који су примењивани зависили су како од канонских правила тако и од односа између световне и духовне власти. У историји модерне српске државности примењивано је више система односа између световне и духовне власти. Они су у значајној мери утицали на мишљење модела избора српског црквеног поглавара. За време Књажевине и Краљевине Србије је примењиван систем државне цркве тако да су, сходно одредбама законодавства о државној цркви, владари имали пресудну улогу приликом избора српских митрополита. За време Краљевине СХС/Југославије је примењен систем признајних цркава и верских заједница, али је монарх задржао значајан утицај на мишљење избора црквеног поглавара. Са правом се посматра мишљење о правности таквих утицаја у модерној државности. Систем одвојености цркава и верских заједница од државе је примењен након Другог светског рата и, кроз различите модификације, траје све до данас. По том систему световна власт није имала законску моћност да утиче на избор и проглашење српског патријарха, као и на друга мишљења која се тичу унутрашње црквене аутономије. Устав СПЦ је од 1931. до данас преишао више измена. Једна од њих тиче се увођења система избора патријарха жребом између тројице кандидата изабраних на Изборном сабору архијереја најним гласањем и ајсолућном већином. Важећи начин избора патријарха у Уставу СПЦ на најбољи моћни начин ишћини унутрашњу црквену аутономију.

Кључне речи: избор, црквено законодавство, митрополић, патријарх, жреб

Из историје наше помесне Цркве уочавамо више начина избора духовног поглавара Српског народа. Ваља се присетити начина избора Светога Саве, првог Архиепископа Српских и Приморских Земаља, 1219. године, али и чињенице да је Светог Арсенија Сремца, наследника Светога Саве, лично изабрао Свети Сава. Од Цара Душана и уздицања Архиепископије у ранг Патријаршије у избору патријарха су посебно место, поред владара, имали и црквено-народни сабори.

Од почетка модерне државности Србије и добијања црквене аутономије 1831. године до данас примењивано је више начина избора српског црквеног поглавара.

Књаз Милош Обреновић се много више и комплексније од Карађорђа мешао у црквене послове. “У првим данима његове власти давао је или одузимао парохије, решавао брачне спорове и то по своме нахођењу, постављао намеснике по манастирима, премештао калуђере, манастире претварао у цркве”.¹

Након што је 1816. године Меле(н)тије (Никшић) изабран за Епископа Шабачког и Ужичког (што представља један веома важан догађај у историји наше Цркве с обзиром да је он након другог османског укидања Пећке Патријаршије 1766. године био први Србин који је изабран за епископа у ослобођеној Србији), Књаз Милош је донео *Уредбу о свешћенствиу* коју је и Митрополит Меле(н)тије потписао 18. фебруара 1816. године. Уредбом су прописани износи које су епископи и свештенослужитељи имали право да узимају од народа на име извршених обреда.² Очевидно је да су црквени посленици, блиски Књазу Милошу, имали удела у састављању ове уредбе, али је одлучујућу реч имао књаз с обзиром да је уредби, снагом свог ауторитета, давао правну снагу.

Архипастирство Митрополита Меле(н)тија је трајало врло кратко. Осумњичен да је радио о глави Књазу Милошу, књаз је наредио Марку Штитарцу да убије Меле(н)тија, што је овај и учинио 16. јуна 1816. године”.³

Књаз Милош је у Крагујевцу 13. и 14. децембра 1822. године сазвао скупштину на коју је, поред кметова и других угледних људи, позвао и велики број свештеника и калуђера. Скупштина је донела “одлуку о висини владичанских прихода и начину прикупљања истих, забранивши владичиним људима да они то на своју руку врше”.⁴ Формиран је и Свештенички суд коме је стављено у дужност да суди по правилима из Крмчије (Законоправила) Светога Саве. И то је био један вид ограничавања власти и права београдског митрополита - Грка, али и подршка српском народном свештенству. Наведене одлуке су изазвале велики

¹ Љ. Дурковић-Јакшић, *Развитак основног црквеног закона у Шумадији у првој њоловини XIX века (1804.-1847.)*, Београд, 1947, 10.

² В. Караџић, *Историјски списи*, књига I, Београд, 1969, 101.

³ Епископ Сава *Српски јерарси од X до XX века*, Београд-Подгорица, 1996, 314.

⁴ Љ. Дурковић-Јакшић, *ibid.*, 11.

револт београдског митрополита па је Књаз Милош у марту и мају 1823. године поново сазвао скупштину која потврдила своје одлуке из децембра 1822. године.⁵

Султанским хатишерифом од 15. августа 1830. године Србима је, поред осталог, првим чланом признато право на слободу вероисповести у српским црквама, док је чланом 14. народу признато право да бира своје митрополите и епископе, које ће посвећивати цариградски патријарх, што је практично значило и признавање права на црквену аутономију. То је за последицу имало ослобађање од духовног утицаја фанариотских владика из Цариграда. Сагласно томе, Меле(н)тије (Павловић) је изабран за Митрополита Србије те је 18. августа 1831. године хиротонисан за епископа у Цариграду. Наредног дана, за епископа је хиротонисан Никифор (Максимовић), који је изабран за Епископа Ужичког. Њих двојица су, након повратка из Цариграда, за Епископа пожаревачког хиротонисали Герасима (Ђорђевића). Тиме је, након толиких векова, створен канонски услов за пуну унутрашњу црквену аутономију и конституисање епископског сабора Православне Цркве у Књажевини Србији. На тај начин је отворена могућност рада на пуном обновљењу унутрашње црквене организације.

Хатишериф од 1833. године није прописивао положај Православне Цркве у Књажевини Србији.

Сретењски устав од 1835. године је садржао прве норме о положају Православне Цркве у Књажевини Србији. Девета глава Сретењског устава са насловом “о Цркви” начелно је регулисала уставни положај Православне Цркве у Књажевини Србији. Одредбом члана 92. је прописано да је “у православној источној Српској Цркви један митрополит Српски” те да “архијереја може бити онолико колико буде по мноштву народа нужно”. Дакле, преко државних власти је штићена аутономија Српске Цркве и отклањана могућност евентуалног постављања несрпског митрополита што је Хатишерифом од 1830. године било потврђено.

У првом српском државном закону о црквеним властима, у науци познатом под називом *Начертаније о духовној власти у Србији* од 1836. године, који је прогласио Књаз Милош, налазимо прве законске норме о избору српског црквеног поглавара. С обзиром да је већ од тог времена Православље суштински представљало државну веру, у ставу 3. члана 30. Начертанија је прописано да

⁵ В. Караџић, *ibid.*, 102.

„Архиепископа и Митрополита наименује Књаз, избравши на то званије најдостојнијег између Епископа“.

У *Уставијенију духовне власџи Књазевсџива Срџској* од 1847. године нема експлицитне одредбе о избору митрополита као духовног поглавара Србије. У погледу канонских решења, реч је о неупоредиво бољем законском решењу од Начертанија с обзиром да је донето за време владавине Књаза Александра Карађорђевића.

Кнез Михаило Обреновић је 1862. године прогласио *Закон о црквеним власџима љавославне вере* и то је трећи српски државни закон о државној православној вери. Ни у овом закону нема експлицитне одредбе о избору Архиепископа Београдског и Митрополита Српског. Чланом 94. је прописано да „Архијерејски Сабор обштим договором бира епископа и свој избор предлаже књазу на одобрење, па тек почем књаз избор одобри, сабор после изабранога црквено посвећује“. Аналогијом се долази до закључка да је на исти начин вршен и избор Архиепископа и Митрополита Београдског. Не треба заборављати да је Краљ Милан Обреновић 1882. године, дакле у време важења овог закона, мимо канонских и законских норми свргао Митрополита Михаила Јовановића и увео неканонску јерархију која је у Србији деловала све до 1890. године и повратка изгнаног Митрополита Михаила на његову митрополитску катедру.

У *Закону о црквеним власџима Источно-Православне Цркве* од 1890. године прописано је да се „Архиепископ Београдски и Митрополит Србије бира између српских епархијских епископа. Ну може бити изабран и између епископа у пензији, који нису под канонском забраном“⁶. Ни у овом закону нема експлицитне одредбе о начину избора црквеног поглавара. С обзиром да је краљ имао пресудну улогу приликом избора епископа предложених од стране архиепископа⁷ лако се закључује да је исту улогу имао и приликом избора црквеног поглавара.

Утицај световних власти на многа унутрашња црквена питања тога времена делом је разумљив због тога што је Православље представљало државну веру. То је подразумевало бројне и комплексне обавезе државне власти у том погледу. Међутим, не треба губити из вида чињеницу да су модерна државност и

⁶ Чл. 21. Закона о црквеним властима Источно-Православне Цркве од 1890. године, *Зборник љравила, уредаба и наредаба Архијерејској Сабора Православне Срџске Цркве у Краљевини Србији од 1839. до 1900. године*, Београд, 1900, 252.

⁷ Ibid., чл. 25.

установност Србије означиле одбацивање мистичне и прихватање секуларне теорије о пореклу државне власти. Принципијелно посматрано, световној власти из тог разлога ни тада није припадало право на мешање у унутрашња црквена питања.

У XX веку, након обновљења од Турака по други пут угашене Пећке Патријаршије, изабрано је шест српских патријараха – Димитрије (Павловић), Варнава (Росић), Гаврило (Дожић), Викентије (Проданов), Герман (Ђорић) и Павле (Стојчевић). Прва тројица су изабрана у време Краљевине СХС/Југославије, двојица за време једнопартијског комунистичког система (Викентије и Герман), а један (Павле) на почетку успостављања вишепартијског система у комунистичкој Југославији. Време њиховог архипастирствовања је било различито и бременито, праћено једним светским и два грађанска рата, као и различитим врстама потреса, транзиција и друштвених промена на глобалном и унутрашњем плану.

У Краљевини СХС/Југославији је, управо због постојања различитих вероисповести у границама нове државе, одбачен уставно-правни систем државне вере и примењен уставно-правни систем признатих цркава и верских заједница. Такав уставни систем је разрађен и примењен кроз посебне законе, који су од стране државне власти доношени за сваку цркву и верску заједницу посебно (осим за Римокатоличку цркву чији прелати нису пристајали да се правни положај њихове цркве реши законом, као и осталима, него папским уговором (конкордатом) са државом, мимо осталих цркава и верских заједница).

У периоду до 1921. године и доношења Видовданског устава, Краљ Александар је, на предлог српских јерараха, прогласио више уредаба које су се тичале унутрашњег организационог устројства СПЦ. Нема сумње да је реч о унутарцрквеним правним актима који су припремали архијереји, али је и државна власт у томе имала извесног удела. Реч је о Уредби од 28. августа 1919. године о устројству Средишњег Архијерејског Сабора⁸, Привременој уредби од 24. октобра 1920. године о Српској Патријаршији⁹ и Уредби од 24. децембра 1920. године о

⁸ Уредба о устројству Средишњег Архијерејског Сабора од 28. августа 1919. године, *Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, бр. 90/19.

⁹ Привремена уредба од 24. октобра 1920. године о Српској Патријаршији, *Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, бр. 238/20.

Светом Архијерејском Сабору и Светом Архијерејском Синоду СПЦ.¹⁰ Од посебног је значаја Уредба о избору Првог Српског Патријарха Успостављене Српске Патријаршије од 23. октобра 1920. године.¹¹ За првог Патријарха обновљене Патријаршије, на основу тог правног акта, изабран је Архиепископ Београдски и Митрополит Србије Димитрије (Павловић).

Изборни сабор је, поред архијереја као чланова Светог Архијерејског Сабора, конституисан од свештених и монашких лица, као и мирјана. Изборни сабор је вршио избор патријарха између тројице епископа које је предлагао Свети Архијерејски Сабор. Кандидат за патријарха је, сходно ставу 2. члана 15. Уредбе, морао је да добије „бар један глас више од половине гласова присутних чланова“, тј. просту већину гласова. Краљ је имао право да избор потврди (члан 18.).

Након смрти Патријарха Димитрија, Краљ Александар I Карађорђевић је 6. априла 1930. године прогласио *Закон о избору Патријарха Српске Православне Цркве*. Такође, прогласио је и Закон о Српској Православној Цркви (1929.) и Устав Српске Православне Цркве (1931.). У Закону о избору Патријарха СПЦ, иначе невеликом по обиму и броју чланова, регулисано је више питања: састав Изборног сабора, начин сазивања, начин рада, начин одлучивања, начин избора, начин проглашења и начин интронизације (устоличења) новоизабраног патријарха.

По одредбама овог закона, Изборни сабор је, након упражњења патријарашког трона, на предлог министра правде заказивао краљ својим указом. У састав Изборног сабора су улазили сви епархијски и викарни архијереји СПЦ; најстарији протојереји Београда, Пећи и Карловаца; дворски протојереј; начелник Православног одсека Министарства правде; референт за православну вероисповест Министарства војске и морнарице; ректори богословија; председници свештеничког и монашког удружења; седам по рангу најстаријих чланова Великог управног савета СПЦ; председник Министарског савета (Владе) и активни министри православне вере; председници Државног савета, Касационог суда, Главне контроле и ректори Универзитета (ако су православне вере).

¹⁰ Уредба од 24. децембра 1920. године о Светом Архијерејском Сабору и Светом Архијерејском Синоду СПЦ, *Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*, бр. 18/21.

¹¹ Уредба о избору Првог Српског Патријарха Успостављене Српске Патријаршије од 23. октобра 1920. године, *Гласник СПЦ*, бр. 8/20.

Позив члановима Изборног сабора упућивао је министар правде, који је, уједно, и отварао заседање Изборног сабора читањем краљевског указа и имена чланова Изборног сабора. Након тога, вршено је молитвено призивање Светога Духа.

Изборни сабор је од укупног броја епархијских архијереја бирао тројицу кандидата и тај списак са комплетном документацијом прослеђивао краљу преко министра правде. Краљ је, на предлог министра правде, једног од тројице предложених кандидата својим указом именовао Патријархом СПЦ.

Након Другог светског рата, друштвене прилике су се у значајној мери измениле, а облик владавине и облик државног уређења променили. Комунистичка власт је већ првим Уставом од 1946. године прогласила одвојеност црква и верских заједница од државе, а гоњење Цркве и црквених људи је представљало редовну и вишедеценијску појаву што је, заправо, и било главно обележје неформалних односа између Цркве и државе.

Свети Архијерејски Сабор је у новим приликама морао да изналази нова решења и чува унутрашњу аутономију Цркве од недобронамерних спољашњих утицаја комунистичког режима. Већ на првом поратном заседању Светог Архијерејског Сабора СПЦ под председништвом Патријарха Гавила 1947. године због нових прилика и околности приступило се измени Устав СПЦ. У састав Изборног сабора више нису могли да улазе начелник Православног одсека Министарства правде; референт за православну вероисповест Министарства војске и морнарице; председник Министарског савета (Владе) и активни министри православне вере; председници Државног савета, Касационог суда, Главне контроле и ректори Универзитета пошто су они углавном били ревносни атеисти и чланови Комунистичке партије. Свети Архијерејски Сабор је, под председништвом Патријарха Гаврила, управо из тих разлога приступио измени Устава СПЦ и у делу који се односио на састав Изборног сабора.

Са значајно редукованим бројем чланова Изборног сабора изабрани су патријарси Викентије (1950.г.) и Герман (1958.г.). Међутим, велики број чланова Изборног сабора, који нису били архијереји, створили су велики манипулативни простор комунистичком режиму за вршење невиђених притисака на чланове Изборног сабора о чему постоји више сведочанстава.

Патријарх Герман је, управо из тих разлога, прихватио предлог тадашњег Епископа Далматинског Стефана (Боце), а Свети Архијерејски Сабор 15.

септембра 1967. године донео одлуку да се избор патријарха врши од стране Изборног сабора који искључиво чине архијереји – чланови Светог Архијерејског Сабора и то жребом између тројице кандидата изабраних тајним гласањем и апсолутном већином.¹²

С обзиром да још увек није штампан пречишћен текст Устава СПЦ, приметно је да се многи јавни посленици у својим тумачењима ослањају на последње издање Устава СПЦ, штампаног 1957. године у Београду. Евидентно је да они нису имали увид у „Гласнике СПЦ“ у којима су објављивање саборске одлуке којим су вршене измене одређених делова Устава СПЦ од 1957. до 1985. године. Исте су 1986. године објављене у виду брошуре. Такође, у погледу избора 45. наследника на трону Светога Саве од пресудне је важности одлука Светог Архијерејског Сабора СПЦ од 24. маја 2005. године којом је прописан начин избора српског патријарха у Уставу СПЦ.¹³

У погледу избора 45. патријарха српског само је та одлука обавезујућа што је и Свети Архијерејски Синод СПЦ потврдио. Отуда су црквено-правно неутемељене тврдње о постојању могућности да се без председавања патријарха на неуставан начин мења Устав СПЦ.

Није нелегитимно говорити и о другачијим начинима избора црквеног поглавара и то сагледавањем историјске и тренутне праксе у осталим помесним црквама. То се може разматрати само приликом измене постојећег или доношења новог Устава СПЦ. Али, то је итекако нелегитимно говорити у тренутку када је изборни процес отворен управо због тога што то није по Уставу СПЦ.

Чланом 42. важећег Устава СПЦ прописано је да се „избор Патријарха врши на заседању Светог Архијерејског Сабора, проширеном и активним викарним епископима и то најдаље у року од три месеца од дана када се патријарашки престо упразни. Патријарх се бира између активних епархијских архијереја СПЦ који управљају епархијом најмање пет година“. Наредним чланом је прописано да се „Патријарх бира на заседању Светог Архијерејског Сабора, на коме је присутно најмање две трећине чланова, под председништвом најстаријег архијереја по посвећењу и то жребом између тројице кандидата изабраних тајним гласањем и апсолутном већином. Одсутни архијереји могу овластити друге

¹² Свети Архијерејски Синод СПЦ, бр. 3116/зап. 27 од 1. новембра 1967. г.

¹³ *Гласник СПЦ*, бр. 6/05.

епархијске архијереје да место њих гласају с тим да један архијереј може бити опуномоћен само једним гласом“.

Верни народ, па чак и оне који су упућенији у црквене прилике, свакако детаљније интересује како се то Српски Патријарх бира жребом (а не коцком, како неки погрешно тврде), из коверата које, како многи опет нетачно тврде, „стоје у шеширу“?

Поступак је следећи. Након почетка рада Изборног сабора и призива Светога Духа утврђује се листа имена архијереја, који имају право да буду бирани за кандидата за патријарха. Након тога, председавајући - најстарији архијереј по посвећењу - отвара гласање за првог кандидата. Уколико нико од архијереја не добије апсолутну већину у првом кругу (50%+1 глас. Вреди поменути да се у погледу Изборног сабора поклапају проста и апсолутна већина с обзиром да су сви архијереји – чланови Изборног сабора дужни да присуствују избору, а да у случају оправдане спречености неког од архијереја право да гласа у његово име мора да повери другом архијереју) гласање се, након саопштавања резултата гласања, понавља док се први кандидат не изабере. Уколико је кандидат изабран у првом кругу гласања – његово име се уписује на папир и ставља у коверту. На исти начин се, са неограниченим бројем понављања, бирају преостала два кандидата.

Када се добију имена три изабрана кандидата за патријарха коверте са њиховим именима се стављају у празан Свето Јеванђеље на Светом Престолу у олтару придворске Капеле Светог Симеона Мироточивог. Изборни сабор позива једног од најстаријих архимандрита, искључиво игумана манастира, да, након метанисања пред Светим Престолом и Изборним сабором, са највећом побожношћу и честитошћу извуче један коверат и преда га председавајућем. Председавајући - најстарији архијереј по посвећењу, отвара коверту, извлачи цедуљу са именом кандидата и чита име новоизабраног Архиепископа Пећког, Митрополита Београдско-Карловачког и Патријарха Српског. Након тога, отварају се и коверте са именима преостала два кандидата. Прописана је обавеза да се целокупан материјал Изборног сабора чува у архиви Светог Архијерејског Синода. Након проглашења имена новог патријарха, архијереји говоре да је достојан, певају многољествије, честитају и, честитајући, узимају благослов од новоизабраног патријарха. Име новог патријарха се, након тога, обзнањује народу и државним властима, а наредног дана се заказује његово устоличење у Саборној

Цркви у Београду и касније у Манастиру Пећка Патријаршија као ставропигијалном манастиру и древном седишту пећких српских архиепископа и патријараха.

Пажљивом анализом чланова 42. и 43. Устава СПЦ, који прописују начин избора Патријарха Српског, уочавамо постојање неколико веома важних ограничења или, боље речено, изванредних **заштитних механизма унутрашње аутономије Српске Цркве**.

Први заштитни механизам је садржан у року за избор патријарха како упражњени патријарашки трон не би дуго био без црквеног предстојатеља. Затим, састав Изборног сабора такође смањује могућност за вршење спољних утицаја на чланове Сабора. Треће, кандидат за патријарха мора имати најмање пет година архијерејске службе у епархији (период од пет година архијерејства у епархији је уведен како би остали архијереји имали прилику да кандидата боље упознају кроз његов рад у епархији и на заседањима Сабора). Четврти, веома важан механизам заштите унутрашње црквене аутономије у овом погледу, представља избор жребом између тројице кандидата са апсолутном подршком чланова Изборног сабора. И пети заштитни механизам се огледа у чињеници да ниједан спољашњи фактор на овај начин не може да врши контролу гласања од стране архијереја што значи да је у потпуности обезбеђена тајност гласања као један од најважнијих фактора на свим изборима. У изборној процедури може постојати и шести заштитни механизам унутрашње црквене аутономије, који би се огледао у избору тројице или седморице архијереја жребом са дужношћу да са побожношћу измешају коверте са именима три кандидата. Подсећања ради, жребом је у раном хришћанству изабран Свети Апостол Матија.

Након упокојења Патријарха Павла, у нашој медијској јавности упорно се као могућност помињала промена оваквог начина избора патријарха са образложењем да је „Свети Архијерејски Сабор изнад Устава СПЦ“; „да праксу избора патријарха жребом имају само Срби“ или због наводне „бојазни да се у овако сложеним приликама не могу изабрати три кандидата за патријарха“. Такви ставови заиста потребују црквено-правну анализу и тумачење.

Пре свега, више не постоји, а то значи и да не важи Закон о избору патријарха СПЦ из Краљевине Југославије као правни акт који је происходио из Устава СПЦ. Норме о избору патријарха представљају саставни део Устава СПЦ (чл. 42. и 43.) као највишег правног акта једне помесне Православне Цркве.

Међутим, Устав СПЦ се једино може мењати од стране Светог Архијерејског Сабора и то искључиво под председништвом патријарха. Отуда измена Устава у данашњој ситуацији Српске Православне Цркве у делу који се односи на избор Патријарха није могућа.

Стављање знака једнакости између важећег начина избора патријарха жребом и једног од могућих, али у овом тренутку неважећих начина (двотрећинском већином, апсолутном већином у прва два круга, а потом релативном већином у трећем и последњем кругу гласања или, пак, само релативном већином) није могуће као што није могуће стављање знака једнакости између легалног и нелегалног, важећег и неважећег. У ставу 2. члана 63. Устава СПЦ је прописано да се, у случају спречености Патријарха да врши своју дужност у дужем и трајнијем временском периоду, „не могу по правилу доносити црквено-законски прописи, уредбе и начелне одлуке“.

Свети Архијерејски Сабор јесте највише црквено-законодавно тело СПЦ, али искључиво под председништвом Архиепископа Пећког, Митрополита Београдско-Карловачког и Патријарха Српског. Сабор јесте изнад Устава у погледу чињенице да представља једино црквено тело које има право да мења или доноси нови Устав, али само на начин који је прописан важећим Уставом. Изузетак постоји само уколико Свети Архијерејски Сабор због хитности мора да донесе неки црквено-законски пропис на седници на којој не председава Патријарх, али се и та одлука касније новом Патријарху мора доставити на сагласност (члан 63.). Више је него јасно да питање избора Патријарха Српског никада није представљало нити данас представља ствар хитности или непредвидивости.

И један пример из новије историје СПЦ то више него јасно потврђује. Наиме, 16. септембра 1999. године тринаест архијереја СПЦ је Светом Архијерејском Сабору СПЦ поднело иницијативу да се промене норме Устава СПЦ које прописују начин избора патријарха. Према поднетом и образложеном предлогу, избор патријарха би се вршио тајним гласањем у највише три круга гласања. У прва два круга се тражила двотрећинска или апсолутна већина (50%+1 глас), а, ако је не би било, онда би у трећем и последњем кругу гласања био изабран кандидат који добије највећи број гласова (релативна већина). Свети Архијерејски Сабор је на свом заседању од 17. маја 2000. године (АСбр. 54/зап. 29) прихватио тај предлог и изменио Устав СПЦ у том делу.

Међутим, Свети Архијерејски Сабор је на својој седници од 24. маја 2005. године ту одлуку ставио ван снаге и донео одлуку да се по питању избора патријарха примењују чланови Устава који су усвојени 1967. године, тј. да се избор патријарха врши жребом између тројице изабраних кандидата.

Примедба „да праксу избора патријарха жребом имају само Срби“ никако не стоји. Начина избора патријарха у помесним Православним Црквама има више (довољно је само видети разлике у том погледу код Московске Патријаршије, Кипарске или Атинске Архиепископије), али су сви начини и познати, важећи и канонски утемељени. Уосталом, начин избора поглаварâ уређују аутокефалне Цркве на свој начин и у својим приликама, али уз обавезу поштовања светих канона. Изнета примедба „да праксу избора патријарха жребом имају само Срби“ никако не стоји и из тог разлога што, на пример, Крсну Славу имају само Срби па никад нико није покренуо питање да се из тих разлога укида Крсна Слава код Срба.

Ни примедба да постоји „бојазан да се у овако сложеним приликама не могу изабрати три кандидата за патријарха“ никако не стоји. Устав СПЦ не предвиђа рок у коме се обавезно мора извршити избор патријарха од момента почетка заседања Изборног сабора. Изборни сабор отуда може трајати један или више дана, а одговорност почива на побожности, богобојажљивости, мудрости, разборитости и ревности архијереја – чланова Изборног сабора. Уосталом, и начин избора Патријарха Павла, који је као трећи кандидат изабран тек у деветом кругу гласања за трећег кандидата, то потврђује.

Начин избора апостола Матије жребом јесте јеванђелски начин. Код нас Срба се начин избора патријарха жребом на примеру блаженопочившег Патријарха Павла заиста показао благословеним.

Сматрам да, без обзира на уважену праксу у другим помесним Православним Црквама, важећи прописи о избору Патријарха обавезују. Није лоше да се размишља да се и у будућем Уставу СПЦ задрже или у одређеној мери садашњи прописи о избору Патријарха пошто они на најбољи могући и веома достојанствен начин чувају унутрашњу црквену аутономију од било каквих спољашњих утицаја. Избор патријарха жребом између тројице кандидата спутава амбиције властодржаца на овим просторима, који су се, још од Кнеза Милоша Обреновића, увек трудили да на свој начин и из различитих потреба у мањој или већој мери утичу на избор црквеног поглавара.

Velibor Džomić

**THE MANNER OF SERBIAN METROPOLITAN AND PATRIARCH
ELECTION IN XIX AND XX CENTURY**

Summary

Throughout the history of The Serb Church several election models of the heads of the Church have been applied. The models which have been applied were depending on the canon's rules, as well as on the relationship between secular and religious authorities. In the history of the contemporary Serb statehood, several systems of the relations between secular and religious authorities have been used.

It played an important influence regarding to the issue of the election models of the Serb Church Head. During the Principality and Serbia Kingdom the system of the state church was applied, so according to the provisions of the legislation on the state church, the rulers had played decisive role in the election process of the Serb Metropolitans. The relation way between secular and church authorities in the Principality and Serbia Kingdom was stipulated by the norms of the six constitutions (1835, 1838, 1869, 1888, 1901. 1903.), and four laws (1836, 1847, 1862. and 1890.).

During SHS/Yugoslavia Kingdom, the system of the recognized churches and religious communities was applied, but monarch kept the important influence to the issue of the election of church's head.

The relations between state and recognized churches and religious communities were regulated by norms of two constitutions (1921. and 1931.) and special laws on each recognized churches and religious communities, except for the Roman Catholic Church, which representatives have not accepting that their legal status solved by law, such as for others, but they wanted to have an agreement with Vatican.

Referring to the system of the state church so as for the system of the recognized churches and religious communities were justified the question asked in regard to the influence of the secular rulers on internal church's matters.

The system of the separation between church and religious communities from the state was applied after the Second World War, and still existing until today through the various modalities. In line with that system the secular authority had not legal

opportunities to influence on the election and proclamation of the Serb Patriarch, as well as on the two issues which related to the internal church autonomy.

The Constitution of the Serb Orthodox Church since 1931. until nowadays was amended more times. One of it considered to introduction of the election system of the Patriarch by drawing among three candidates who elected on the election Synod of the archpriests by secret vote and absolute majority.

The existing election model for electing the Patriarch which is proscribed by the Serb Orthodox Church Constitution provides the best way for protecting the internal church autonomy from the external interferences.

Key words: election; Canon Law; metropolitan; patriarch; draw.